

תקן 5 – מתן עדות מומחה ע"י אקטוארים

תוכן העניינים:

1. מטרות, היקף, הפניות צולבות ותאריך תוקף
 - 1.1 מטרה
 - 1.2 תכולה
 - 1.3 הפניות צולבות
 - 1.4 מועד כניסת התקן לתוקף
2. הגדרות
 - 2.1 הנחה אקטוארית
 - 2.2 שיטה אקטוארית
 - 2.3 נתונים
 - 2.4 מומחה
 - 2.5 לקוח
 - 2.6 עדות
 - 2.7 דיני הראיות וסדרי הדין
 - 2.8 פורום
3. ניתוח סוגיות ופרקטיקות
 - 3.1 סקירה כללית
 - 3.2 הסתמכות על עורך דין או נציג אחר של הלקוח
 - 3.3 בחינה וציות
 - 3.4 סתירה עם חוקים ותקנות
 - 3.5 ניגוד עניינים
 - 3.6 צידוד
 - 3.7 הנחות אקטואריות או שיטות אקטואריות שנקבעו בחוק או נבחרו על ידי אחרים
 - 3.8 שאלות היפותטיות
 - 3.9 עדות מומחה בנוגע לעדות רלוונטית אחרת
 - 3.10 חקירה נגדית
 - 3.11 עקביות עם הצהרות קודמות
 - 3.12 גילוי טעות
 - 3.13 מגבלות עדות מומחה
4. תקשורת וגילויים
 - 4.1 עדות בכתב
 - 4.2 עדות בעל פה
 - 4.3 תקשורת וגילוי נאות

נספחים

נספח 1 – התאמת התקן לשוק הישראלי ותוספות נדרשות

תקן אקטוארי מספר 5 עדות מומחה שניתנת ע"י אקטוארים

פרט להתאמות נדרשות למצב הנורמטיבי בישראל, תקן זה נסמך על לשון תקן *Actuarial Standard of Practice, ASOP 17*, של ה-*ASB (Actuarial Standard Board)*, אשר נכנס לתוקף בחודש יולי 2018, ומטרתו היא הגדרת כללים לפרקטיקה מקובלת ביחס לתהליכים שעל אקטואר מומחה לקיים בתהליך הכנת תוצרים אקטואריים במסגרת מתן עדות מומחה בפורום שיפוטי, לרבות בבית משפט או במסגרת הליך פתרון סכסוכים.

פרק 1 – מטרות, היקף, הפניות צולבות ותאריך תוקף

1.1 המטרה – מטרת התקן האקטוארי הזה היא לספק הנחיה מקצועית לאקטוארים שנותנים **עדות מומחה** לפורומים שיפוטניים שונים. תקן זה אינו מהווה תחליף לליווי ייעוץ משפטי מתאים בהתאם לסוג הפורום הרלוונטי בו ניתנת עדות המומחה.
יובהר, כי התקן אינו כולל התייחסות להוראות תקנות בתי המשפט (רשימת מומחים מטעם בית המשפט), תשפ"ג-2022 ויש לבחון את תחולתן בהתאם לנסיבות מתן העדות.

1.2 תכולה – תקן זה רלוונטי לאקטוארים מוסמכים, שלפי הדין והכללים המשפטיים הרלוונטיים עונים להגדרת "מומחה" במסגרת הליכים משפטיים או סמי-משפטיים שונים (זאת לצורך מתן **עדות מומחה** בדיונים בבית המשפט, ביישובי סכסוכים, בתצהירים, בהליכי שימוע, בדיוני חקיקה או בהליכים דומים אחרים).

תקן זה אינו חל על אדם שעדותו והסמכתו כמומחה אינם קשורים להכשרתו, ניסיונו או עיסוקו של אותו אדם כאקטואר. תקן זה משלים את קוד ההתנהגות המקצועית (**הקוד**) ומיועד לספק הנחיות ספציפיות לאקטואר שנותן **עדות מומחה**.

מובן כי תקן זה אינו גורע מתחולת כל תקן מקובל אחר שעומד בתוקף של אגודת האקטוארים בישראל [ע"ר], ויש לפעול גם בהתאם לתקנים מקובלים אחרים באשר למהות האקטוארית של המשימה.

אין בתקן זה כדי למנוע חילוקי דעות אקטואריים סבירים, או כדי לעכב חדשנות בקידום העיסוק במקצוע האקטואר. נוסף לכך, תקן זה אינו נועד להגביל את בחירת ההנחות האקטואריות או השיטות האקטואריות, את התקשורת של דעות אקטואריות, או את הקשר שבין האקטואר לבין הלקוח.

אין בתקן זה כדי למנוע מאקטואר לחלוק על (to challenge) יישום או פרשנות מסוימים של תקדים קיים, חוק או תקנה במקום שיישום או פרשנות כזו, אשר לדעתו של האקטואר, אינם עקביים עם פרקטיקה אקטוארית אחרת מתאימה.

תקן זה לא נועד לדרוש כל תקשורת או פעולה שאינן עולות בקנה אחד עם דיני הראיות וסדרי הדין הרלוונטיים לניהולו של ההליך בפני בית משפט או כל גוף שיפוטי אחר (ובכלל זאת, פורום חקיקה, פורום מנהלי, פורום בוררות או פורום אחר) במסגרתו האקטואר מעיד. אם התקן אינו עולה בקנה אחד עם דיני הראיות וסדרי הדין (evidentiary and procedural rules) החלים בפורום שבו נותן האקטואר עדות מומחה, על האקטואר לפעול על פי דיני הראיות, וסדרי הדין הרלוונטיים לערכאה השיפוטית הרלוונטית או הפורום הרלוונטי בפניה ניתנת עדות המומחה, לרבות כל הכללים האחרים הרלוונטיים שמקובלים באותו הפורום.

אם האקטואר חורג מההנחיות המפורטות בתקן זה כדי לעמוד בדרישות החוק המתאימות (תקנות, חוזרים רגולטוריים וסמכות אחרת המחייבת מבחינה משפטית), או מסיבה אחרת שהאקטואר רואה לנכון, על האקטואר לפנות לפרק 4.

1.3 הפניות צולבות – כאשר תקן זה מתייחס לסעיפים במסמכים אחרים, ההפניה כוללת את המסמכים האחרים לרבות שינויים או עדכונים עתידיים נכון למועד פרסום התקן, וכל מסמך שיבואו במקומם, גם אם ייקרא בשם אחר. ככל שמסמך אחר שיש הפניה אליו בגוף התקן ישונה או יעודכן באופן מהותי בהשוואה למסמך שהוזכר במקור, האקטואר נדרש לשקול את ההנחיות בתקן זה בכפוף להיותן ישימות וראויות.

1.4 מועד כניסת התקן לתוקף – תקן זה אושר על ידי הוועד המנהל של אגודת האקטוארים בישראל [ע"ר] בתאריך 24/09/2024 וייכנס לתוקף לכל עדות מומחה שניתנת על ידי אקטואר החל מ- 01/01/2025.

פרק 2 – הגדרות

2.1 הנחה אקטוארית – הערך של פרמטר או בחירה אקטוארית אחרת בעלת השפעה על אומדן עלות עתידית או כל הערכה אחרת שנבדקת ע"י אקטואר.

2.2 שיטה אקטוארית – הליך שלפיו מנתחים ולא **משתמשים בנתונים** או הנחות לצורכי קביעת אומדן לעלות עתידית או תוצר אקטוארי אחר.

2.3 נתונים – מידע מספרי ולא טקסטואלי, מפקד אוכלוסין או מאגר מידע מהימן אחר, או מידע הנגזר מתמטית מפריטים כאלה, אך לא מידע כללי או איכותי. **הנחות אקטואריות** אינן נחשבות ל**נתונים**, אך, בדרך כלל, **נתונים** משמשים בפיתוח **הנחות אקטואריות**.

2.4 מומחה – מי שהוסמך על פי דיני הראיות וסדרי הדין החלים בפורום הרלוונטי להעיד **כמומחה**, בין אם בעדות ישירה ובין אם בעדות המתקבלת על ידי הפורום. אקטואר שקיבל מינוי או אישור להעיד, מתוך ציפייה כי יוסמך בעתיד **כמומחה**, הינו חבר אגודת האקטוארים בישראל [ע"ר], בעל מיומנות בתחום בו נותן את העדות, יראו בו **מומחה** למטרות תקן זה, אפילו אם האקטואר לא העיד בסופו של יום או שנקבע מאוחר יותר כי אינו כשיר כמומחה.

2.5 לקוח – הצד שמעסיק את המומחה. הלקוח יהיה בדרך כלל מי שקנה את השירותים או המעסיק של האקטואר.

2.6 עדות – מתן חוות דעת או ממצאים המוצגים במעמד של עד מומחה בבית משפט, בדיון משפטי או במסגרת פתרון סכסוכים, בתצהיר או בהצהרה או בכל אמצעי אחר שבאמצעותו ניתן לקבל עדות. העדות יכולה להינתן בעל פה (לרבות באמצעי היוועדות חזותי בהתאם להוראות סדרי הדין) או בכתב.

2.7 דיני הראיות וסדרי הדין – דין וכללים משפטיים רלוונטיים החלים על מומחה במסגרת הליכים משפטיים או סמי-משפטיים שונים.

2.8 פורום – מסגרת שבה נותן האקטואר **עדות מומחה**.

פרק 3. ניתוח סוגיות ופרקטיקות

3.1 סקירה כללית – אקטואר שמספק **עדות מומחה** מבצע שירות חשוב לפורום השיפוטי, למכריע בפורום ולציבור על ידי מתן מידע שיכול להיות קריטי ליישוב סכסוכים. העדות עשויה לכלול הסבר של מושגים טכניים מורכבים, כך שיהיו ברורים לקהל המטרה שאליו מופנית **העדות**. אקטוארים יכולים להיות חלוקים במסקנותיהם גם כאשר מיישמים הנחות אקטואריות סבירות ו**שיטות אקטואריות** מתאימות, ולכן פער בין הבדלי דעות בין האקטוארים לא מצביע על כך שהאקטואר לא עמד בסטנדרטים מקצועיים. עם זאת, אקטואר שנותן עדות מומחה צריך, בכפוף לדיני הראיות, לסדרי הדין ולכללים אחרים החלים בפורום הרלוונטי, לעמוד בדרישות הקוד.

3.2 הסתמכות על עורך דין או נציג אחר של הלקוח – **המומחה** בדרך כלל יעבוד בשיתוף פעולה הדוק עם עורך הדין או נציג אחר של הלקוח. אקטואר, שמשמש **כמומחה**, עשוי להסתמך באופן סביר על עצה, מידע או הנחיה שניתנת על ידי עורך דין או נציג אחר של הלקוח בעניין המשמעות והדרישות של דיני הראיות או סדרי הדין והכללים האחרים הרלוונטיים לפורום.

3.3 בחינה וציות – במתן **עדות מומחה**, על האקטואר לעמוד בכל כללי הראיות וסדרי הדין, לרבות הכללים האחרים החלים בפורום. זאת ועוד, על האקטואר לבחון את כל הסטנדרטים האקטואריים האחרים הרלוונטיים של אגודת האקטוארים בישראל [ע"ר], שנוגעים לעבודה הקשורה למתן העדות ולעמוד בהם.

3.4 סתירה עם חוקים ותקנות – אם האקטואר סבור כי חוק או תקנה רלוונטיים מתנגשים באופן מהותי עם דרכי פעולה אקטואריות מתאימות – עליו להציף את דבר הסתירה, בכפוף לדרישות הפורום השיפוטי, מבלי להפר את כללי הראיות וסדרי הדין הרלוונטיים.

3.5 ניגוד עניינים – על האקטואר להיות מודע לאפשרות של ניגוד עניינים, ועליו לטפל בכל ניגוד עניינים ממשי או לכאורה בהתאם להנחיה 7 של הקוד.

3.6 צידוד (advocacy) – בנסיבות שבהן זה עולה בקנה אחד עם הוראות הדין וכללי הראיות סדרי הדין, וכללים אחרים החלים בפורום, רשאי האקטואר לצדד ב**לקוח** שלו בעת מתן **עדות מומחה**. צידוד בלקוח אינו פוטר את האקטואר מהאחריות לציית לקוד, ולהשתמש בהנחות אקטואריות סבירות ושיטות אקטואריות מקובלות (אלא אם משתמשים בהנחות אקטואריות או שיטות אקטואריות שנקבעו בחוק או שנבחרו על ידי אחרים, שייתכן כי אינן סבירות או מתאימות, תוך כדי גילוי בהתאם לסעיף 3.7).

3.7 הנחות אקטואריות או שיטות אקטואריות שנקבעו בחוק או שנבחרו על ידי אחרים – אם האקטואר מבצע חישובים באמצעות הנחות אקטואריות או שיטות אקטואריות, שנקבעו על פי חוק או שנבחרו על ידי אחרים, עליו לתת גילוי בכפוף לכללי הפורום לוודא שהנושא מהותי ורלוונטי, ולוודא שהתוצאות תואמות לחוות דעת מומחה של האקטואר.

3.8 שאלות היפותטיות – ייתכן שהאקטואר יתבקש לענות על שאלות היפותטיות. שאלות היפותטיות עשויות לשקף עובדות בהליך, שעשויות לכלול רק חלק מהעובדות בהליך, או שהן עשויות לכלול **הנחות אקטואריות** שהאקטואר מאמין שאינן סבירות. אם מותר על פי כללי הראיות והנוהל וכללים אחרים החלים בפורום, ובהתאם לקביעותיו של שופט או גורם מוסמך אחר האמון על ניהול הפורום, רשאי האקטואר לסרב לענות על שאלות היפותטיות שמבוססות על **הנחות אקטואריות**, שהאקטואר סבור בתום לב שהן בלתי סבירות.

3.9 עדות מומחה בנוגע לעדות רלוונטיות אחרת – בכפוף לכללי הראיות, סדרי הדין וכללי הפורום הרלוונטי, כאשר האקטואר מספק **עדות מומחה** שנוגעת לעדות רלוונטיות אחרת, כולל עדות נגדית, על האקטואר להעיד באופן אובייקטיבי תוך כדי התמקדות בסבירות העדות האחרת ולא רק אם העדות תואמת או לא תואמת את דעתו של האקטואר עצמו.

3.10 חקירה נגדית – במהלך חקירות נגדיות, בכפוף לכללי הראיות וכללי הפורום הרלוונטי, האקטואר אינו נדרש לנדב מידע שאינו כלול באופן סביר בשאלה עליה נשאל.

3.11 עקביות עם הצהרות קודמות – בכפוף לכללי הראיות וכללי הפורום הרלוונטי, בעת מתן **עדות מומחה**, על האקטואר להביא בחשבון התייחסויות קודמות של אותו אקטואר באותו נושא. אם האקטואר משתמש **בהנחות אקטואריות** או **שיטות אקטואריות** שונות במצב הנוכחי, עליו להיות מוכן להסביר מדוע.

3.12 גילוי טעות – בכפוף לכללי הראיות וכללי הפורום הרלוונטי, אם לאחר מתן **עדות המומחה**, האקטואר גילה כי נעשתה טעות מהותית, עליו להעביר גילוי ראוי בגין הטעות לפורום או ללקוח או לנציג של הלקוח בהקדם האפשרי. כל גילוי כזה צריך להיעשות בהתאם לכללי הראיות וכללי הפורום הרלוונטי.

3.13 מגבלות של עדות מומחה – על האקטואר להציג עדות מומחה בדרך שמתאימה לאופי הפורום הרלוונטי, כך שתהיה עקבית עם דיני הראיות, סדרי הדין והכללים הרלוונטיים הנוספים החלים בפורום הרלוונטי. אם הוטלו מגבלות או צפויות להיות מוטלות על יכולתו של האקטואר לעמוד בקוד או בסטנדרטים מקצועיים, על האקטואר לשקול האם ראוי למלא את תפקידו או להמשיך לשמש כמומחה.

פרק 4 – תקשורת וגילויים

4.1 עדות בכתב – בעת מסירת **עדות מומחה** בכתב, על האקטואר למסור **עדות** בהתאם לדיני הראיות וסדרי הדין, לרבות כל הכללים החלים בפני הערכאה או הפורום הרלוונטי, ועליו לתאר במסגרת עדותו הכתובה את היקף וסוג העבודה, כולל כל מגבלות או אילוצים. העדות בכתב צריכה, בהתאם לאופי הפורום, לכלול אסמכתאות, תיאורים ומקורות של **הנתונים**, פירוט **ההנחות האקטואריות** והשיטות **האקטואריות** המשמשות בניתוח.

4.2 עדות בעל פה – בעת מסירת **עדות מומחה** בעל פה, על האקטואר לספק בעל פה עדות בהתאם לדיני הראיות וסדרי הדין, לרבות הכללים החלים בפני הערכאה או הפורום הרלוונטי. נוסף לכך, האקטואר צריך, במידת האפשר ובכפוף לדיני הראיות וסדרי הדין וכללים אחרים החלים בפורום, להיות מוכן לספק תיעוד ואסמכתאות התומכים בעדות בעל פה.

4.3 תקשורת וגילוי נאות – בעת מתן עדות מומחה, האקטואר צריך לפעול כמקובל אצל אקטוארים מוסמכים, עליו לגלות את הפריטים הבאים, ככל שהם מתאימים, אבל על הגילוי להיות בהתאם לדיני הראיות וסדרי הדין, ולעמוד בכל הכללים אחרים החלים בפורום ולפי מידת המהותיות לעדות:
א התנגשויות מהותיות בין חוקים ותקנות לבין פרקטיקה מקובלת בעולם האקטואריה, כפי שמתואר בסעיף 3.4.

ב אם האקטואר ביצע חישובים באמצעות הנחות אקטואריות או שיטות אקטואריות שנקבעו בחוק או שנבחרו על ידי אחרים, האם התוצאות עולות בקנה אחד עם חוות דעת המומחה של האקטואר עצמו, כמתואר בסעיף 3.7.

ג כל טעות מהותית שהתגלתה לאחר מתן **עדות מומחה**, כמתואר בסעיף 3.12.
ד על האקטואר לציין באופן ברור כי "הינני חבר מוסמך (או סוג חברות אחרת) באגודת האקטוארים בישראל [ע"ר] ומתוקף זה עומד בקוד ההתנהגות ובסטנדרטים המקצועיים של האגודה."

נספח 1 – התאמת התקן לשוק הישראלי ותוספות נדרשות תחומים שבהם נדרש אקטואר לתת עדות מומחה בפורום שיפוטי

אקטוארים בישראל עשויים להיקרא למסור עדות מומחים בנוגע למגוון רחב של נושאים, לרבות:

- א תחשיב אקטוארי של שווי הפנסיה או הטבות פרישה אחרות.
- ב איזון משאבים פנסיוניים במקרים של גירושים.
- ג הלימות או התאמה של רזרבות ותעריפי פרמיות לחוות דעת באשר להליכי תמחור או חיתום.
- ד חוות דעת אקטוארית בתחומי נזיקין לתקבולים מביטוח הלאומי.
- ה הפסדי השתכרות ו/או פנסיה ו/או פנסיית נכות של אדם שכיר, שלא בוטח בצורה נאותה ע"י מעסיקו בהתאם לחוק או בהתאם להסכמים קיבוציים התקפים בענף שבו הועסק.
- ו חוות דעת נוספת בפורום.
- ז חוות דעת מתקפת.
- ח קשרים בין סיכון לבין תשואה על השקעות.
- ט הערכת שווי חברת ביטוח, תיק ביטוח ספציפי או סוכנות ביטוח.

יובהר, הרשימה לעיל כוללת רשימה חלקית של מספר דוגמאות הנפוצות יותר, אך אינה ממצה את כלל הנושאים ביחס אליהם עשוי אקטואר להידרש לספק חוות דעת מומחה בפורום שיפוטי.